

דף מספר 1: זכויות פועלים

תחילת הפרק (משנה) - עד פג עמ' ב "אמר ר' זירא"

שבוע טוב

היום נתחיל בלימוד פרק שביעי. השבוע הראשון יוקדש לסוגיית זכויות פועלים. ההתמקדות הן בשני נושאים:
 א. **'מנהג המדינה'**. מה מעמדו של הנהוג המקובל, והאם אפשר לשכור פועלים בשונה מהנהוג המקובל. כחלק מזה, תציג הגמרא חלק מזכויות המעסיק והמועסק הנהוגות.
 ב. **'יכולת חזרה'**. האם הפועלים יכולים לחזור בהם באמצע יום העבודה מהסיכום אותו. בלימוד המשנה והגמרא חישובי- מהם הדברים הרלוונטיים להסכמי עובד-מעביד היום, ואיך מתרגמים את הדברים למערכת יחסים מודרנית בין עובד ומעביד.

א. מנהג המדינה.

הגמרא מציגה את מנהג המדינה כבסיס לכל מערכת יחסים בין עובד ומעביד.
 || עיינו בתוספות (ד"ה השוכר את הפועלים) האם דברי התוספות הם פשוט דברי התלמוד? מה הסברות לומר כתוספות, ומה הספירה לומר ההפך?
 על מושג זה ראו:

|| משנה, מסכת פסחים פרק ד' משנה א:

מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות, עושין. מקום שנהגו שלא לעשות, אין עושין. ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין, או ממקום שאין עושין למקום שעושין, נותנין עליו חמרי מקום שיצא משם וחמרי מקום שהלך לשם. ואל ישנה אדם, מפני המחלק
 || ראו גם אצל באריכות במאמרו של צבי המאירי - 'מנהג המדינה'.

חישוב!

= האם התקנות במשנה באות להגן על המעסיק או על המועסק.
 = האם אין 'זכויות יסוד' אשר עליהם אי אפשר להתנות?
 = האם המנהג הוא רק בדין האזרחי או שיש לו תוקף גם בדין פלילי? (האם חלוקה זו קיימת אצל חז"ל?). שאלה זו תלווה אותנו בדיונים בסוף הפרק.

ב. יכולת חזרה

מקור הדין של יכולת חזרה של פועל הוא בדברי הגמרא בבבא מציעא דף י' עמ' א':
 והאמר רב פועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום אמר ליה כל כמה דלא הדר ביה כי בעל הבית הוא כי הדר ביה טעמא אחרינא הוא דכתיב כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם ולא עבדים לעבדים
 דין זה קשור גם לדברי המשנה בפרק ו' משניות א' ב'.
 דין זה מסוכם בדברי הטור, חושן משפט סימן שלג- הלכות שכירת פועלים: (האות הגדולה לדברי השלחן ערוך, והקטנה לרמ"א).

א. השוכר את הפועלים והטעו את בעל הבית, או בעל הבית הטעה אותם, אין להם זה על זה אלא תרעומת. הגה: ויש אומרים דאם משך בע"ה כלי אומנות שעושה בהם מלאכה, אין הבעל הבית יכול לחזור בו, ולא הפועל אם הוא קבלן (טור בשם ר"ת); אבל אם הוא שכיר יום, יכול לחזור כמו שנתבאר (תוס' והרא"ש ריש פרק הזהב מיהו יכול לעכב כלי אומנתו ולשכור

אחרים (מרדכי פרק האומנין ונ"י בשם תלמידי רשב"א והמגיד פרק ט. ט.) בד"א, בשלא הלכו. אבל הלכו החמרים ולא מצאו תבואה; פועלים ומצאו שדה כשהיא לחה; או ששכרם להשקות השדה ומצאוהו שנתמלא מים אם ביקר בעל הבית מלאכתו מבערב ומצאה שצריכה פועלים, אין לפועלים כלום, ומה בידו לעשות; ואם לא ביקר נותן להם שכרן כפועל פ"י ששמין מי שהשכיר עצמו למלאכה זו וכן חמר שהשכיר חמור להביא משאוי כמה היה רוצה לפחות משכרו ולישב בטל ולבא ריקן(בטל), שאינו דומה הבא טעון לבא ריקן, ועושה מלאכה לבטל

ב. בד"א שאין להם עליו אלא תרעומת בשלא הלכו, דוקא בשלא היו יכולים להשכיר עצמם אמש כששכרם בעל הבית זה אבל אם היו נשכרים אמש, ועכשיו אינם נשכרים כלל הרי זה כדבר האבוד להם, ונותן להם שכרם כפועל בטלואם נשכרים בפחות משלם הפחת ואם הלכו) יז ודוקא שהלכו עצמם, אבל לא שלוחם) (המגיד פ"ט בשמם), אף על פי שלא היו מוצאים להשכיר עצמם אמש, יב נותן להם שכרם כפועל בטל; והוא שעכשיו אינם נשכרים כלל. אבל אם מוצאים מי ששכירם בשכירותו אין להם אלא תרעומת. ויש אומרים דאפילו לא מצא רק מלאכה כבדה מזו, רק שרוצים להוסיף בשכרן, צריכין להשכיר עצמן במקום אחר (מרדכי פרק האומנין) ויש חולקין (בית יוסף בשם תלמידי רשב"א). ואם אינם מוצאים להיות נשכרים אלא בפחות משלם להם הפחת וכל אלו הדינים כשלא ביקר בעל הבית מלאכתו מבערב, שהוא בפשיעתו; אבל אם לא היתה פשיעת בעל הבית בדבר כלל, הרי זה אנוס, ונפטר כמו שנתבאר. הגה ועיין לקמן סימן של"ד סעיף ב'. מלמד שהשכיר עצמו לשתי שנים והתחיל שנה ראשונה, מקרי התחלה גם לשנה שניה; וה"ה כל פועל (הגהות מרדכי פרק האומנין

ג. התחיל הפועל במלאכה וחזר בו בחצי היום חוזר ואפילו קבל כבר דמי שכירותו ואין בידו לשלם לבעל הבית, יכול לחזור בו והמעות חוב עליו, שנאמר: כי לי בני ישראל עבדים (ויקרא כה, נה), ולא עבדים לעבדים. הגה ומהאי טעמא אסור לפועל, אפילו מלמד או סופר, להשכיר עצמו להיות בבית בעל הבית בקבע שלשה שנים (הגהות מרדכי פרק האומנין

ד. כיצד דין הפועל שחזר בו אחר שהתחיל, שמין לו מה שעשה, ונוטלין הוקרה המלאכה. או הזלה; ודוקא שחזר סתם, אבל אם חזר מכח יוקר, אין שומעין לו) (טור). ואם קבלן הוא, שמין לו את שעתיד לעשות) ע"ל סי' קע"ו ס"ג בין שהוזלה בעת ששכרו בין שלא הוזלה, בין שהוזלה המלאכה אחר כך בין שלא הוזלה, שמין לו מה שעתיד לעשות. כיצד, קבל ממנו קמה לקצור בשתי סלעים) או שקבל על עצמו לעשות כך וכך חבית של יין) קצר חציה והניח חציה; בגד לארוג בשתי סלעים, ארג חציו והניח חציו; שמין לו מה שעתיד לעשות, אם היה שוה ו' דינרים נותן לו שקל או יגמרו את מלאכתן ואם היה הנשאר יפה שני דינרים, אינו נותן אלא סלע, שהרי לא עשו אלא חצי מלאכה. הגה: ובע"ה החוזר בו דינו כקבלן, שידו על התחונה (טור)

ה. בד"א, בדבר שאינו אבוד ד. אבל בדבר האבוד, כגון פשתן להעלות מהמשרה, או ששכר חמור להביא חלילין למת או לכלה וכיוצא בהם, אחד פועל ואחד קבלן, אינו יכול לחזור בו משרתת או עבד של בעל הבית, מקרי דבר האבוד, דבע"ה לא יכול לעשות מלאכה בעצמו, וע"ז זה נאבד שלו; אא"כ נאנס, כגון שחלה הוא או אשתו ובניו) (ח"ה סי' שכ"ט) או ששמע שמת לו מת) ל' הטור ומיהו אינו צריך לשלם להם כל שכרם, רק מה שעשו, וידם על העליונה (טור שם והרא"ש ורש"י ושאר פוסקים ע' ס"ק כ"ה). ואם חזר בעל הבית וקבלן לאחר שעבר האונס, סתם, וחזרו ועשו אחר כך מלאכתו, צריך לשלם להן כל מלאכתן ואינו מנכה להן כלום (טור בשם אביו הרא"ש והוא בפסקיו). אבל בלאו הכי, מנכה לו כל ימי חליו או אנוס, אעפ"י שלא חזר בו הפועל (תוס' ורשב"ץ ותשובת מיימוני ס"ס קנין סי' ל"א וה"ה למלמד שחלה שמנכין לו דמי חליו. ומיהו אם כבר קבל הפועל או המלמד שכרו, י"א דאינו צריך להחזיר (שם בתשו' מיימוני ובמרדכי עיין בס"ק כ"ה ומלמד החוזר בו, מקרי דבר האבוד וכן סופר המקבל לכתוב ספר אחד וחוזר בו, מקרי דבר האבוד (תשובת מיימוני הנ"ל ומרדכי פ' האומנין מלמדיו, דין כשאר פועלים שצריכין לעשות כמנהג להשכים או להעריב, כמו שנתבאר סימן של"א, ואסור לעשות מלאכתו עם הלמוד או לנער בלילה יותר מדאי, או להרבות במאכל וכל המשנה ידו על התחונה ומעברין ליה (מרדכי פ' האומנין בשם הירושלמי והגהות מיימוני סוף הלכות שכירות שכר עצמו לזמן יש לו דין פועל; אבל אם שכר עצמו ללמוד ספר או חצי ספר, יש לו דין קבלן (הגהות מיימוני פ"ט). וע"ל סימן

של"ד ושל"ה מדיני מלמד. ואם לא נאנס וחזר בו, אם היה מוצא פועלים אחרים לשכור כששכר את אלו, ועכשיו אינו מוצא שוכר עליהם או מטען. הגה: ואם מצא פועלים אחרים (לשכור), והטעה את אלו, צריך ליתן להם כפי מה שפסק להן באחרונה (טור ס"ג בשם הרא"ש. (כיצד מטען, אומר להם: סלע קצצתי לכם בואו וטלו שתים, עד שיגמרו מלאכתן, ולא יתן להם אלא מה שפסק תחלה; ואפילו נתן להם השתים, מחזיר מהם התוספת. הגה: פועל שעשה בחנם עם בעל הבית, יכול לחזור אפילו בדבר האבוד.

ג. חובות וזכויות של פועלים:

|| על זכות פועלים לשביתה- ראה במאמר בקלסר.

על מקרה של העסקה פוגענית- ראה תשובתו של ה'חוות יאיר' סימן קו

רבי יאיר חיים בן משה שמשון בכרך נולד בשנת ה"א שצ"ח (1638) בלייפניק, מורביה, ונפטר בשנת ה"א תס"ב (1702). הוא למד בישיבות שונות בגרמניה, וכהן במשרות רבנות רבות, אך נחל אכזבות מרות ואף חייו האישיים היו מלאי צער ותוגה. בספר תשובותיו, חוות יאיר, נראית גדלותו בתורה, השכלתו הכללית הרחבה ובקיאותו בחכמת הקבלה.

ע"ד שאלתי זאת בדבר אשת פלוני הידועה לרום מל"ת בשמה ובמעשיה דיה רגנזית / רגנזית/ קפדנית ועצרנית ולסיבה זו לא היה דעת אדם סובלתה והיתה בלי משרתת כמה שנים ובתחלת חורף הזה נלאיתה נשוא עול טיפול הבית שכרה בתולה משרתת.

ולסיבת הכבדת עול חוץ למנהג לפי דברי המשרתת בצירוף סגירת הלחם במגדל תמיד נתקוטטו יחד הגבירה והשפחה

ותברח מפניה כמשלש חדשים ויצאה והלכה לאיש ב"ב אחר לשרת אצלו בעד מזונה חנם. ובעלת הבית תפסה בגדי שבת של המשרתת ושכרה לג' חדשים הנשארים שפחה אחרת בשכר מרובה יותר ממה שפסקה על הראשונה ילמדני רבינו אם הדין עם הגבירה כדון שוכר עליהם דגבי פועל. גם מה שמקפדת על שבירת או אבדון כלי בביתה כל דהו ותנכה לשפחה משכרה מה שאין מנהג נשים יורנו מל"ת אם ע"פ הדין כך הוא.

תשובה

... והנה בדבר יציאת השפחה בטענת הכבדת עול. מסתמא לא נסתפקת דנחזי אן אם מנהג בני העיר בשפחותיהם להטיל עליהם עול ההוא. ואם קצתם מטילי על שפחותיהם כזאת וקצתם לא אם ידוע איך ינהגו הרוב ניזל בתרייהו ואין זה בכלל שאין הולכים בממון אחר הרוב. ואם אי אפשר לברר זה נ"ל דאע"פ דבכל ספק ק"ל יד הפועל על התחתונה מ"מ במלאכה אם תתחייב לעשות אחר דק"ל דפועל יכול לחזור בו כמבואר שם ס"ג ממ"ש כי לי בני ישראל עבדים ורש"י פי' בחומש על פסוק זה שטרי קודם לכן במלאכה גופי שטרו ית' קודם ולא יטיל בה"ב עלי' עול שאינו נהוג בבירור.

וכן בסגירת דלתי שידה תיבה שבו הלחם. אם מפורסמת האשה בזה והמשרתת מבנות העיר סברה וקבלה ואם לאו ג"כ אזלינן בתר מנהג נשים שהם ביכולת לערכה. ואם הוא נגד המנהג לא תוכל עשוהו אע"פ שתעשה כן לבניה. אם בניה סובלים שפחתה אינה מחויבת לסבול גם בניה לא בזיזא מלשאלו בכל פעם מש"כ שפחתה

ומה שבא בסוף דבריך בענין קפידת האשה על שבירת ואבדון כל כלי. ע"פ הדין עמה כי דין השפחה כשומר שכר לחייב בגניבה ושבירת כלי ע"י תקלה אם לא שנשבר מחמת מלאכה או שנדע מי מבני בית שברו ובכה"ג: רק ע"צ המנהג רוב נשים אינם מקפידו' על דבר קטן וק"ל אין הולכים בממון אחר הרוב אם יש כמה נשים המקפידו' מש"כ אם לא נמצאו מקפידו' רק אחת ושתיים מעיר נראה דבטלה דעתן אצל כל אדם ולא נקרא מיעוט רק מיעוטא דמיעוטא הם ציקנין מאנשי ורדינא ובכמה דוכתי מפלגינן בין מיעוטא למיעוטא דמיעוטא ע' ר"פ האשה בתרא...

נגיד משהו על אגדה

פרק השוכר את הפועלים אותו נלמד במהלך הסמסטר, מורכב ברובו מדברי אגדה למרות שהנושא שלו, זכויות פועלים הוא משפטי. חשבנו לנצל את ההזדמנות וליחד בדפי ההנחיה פינה שבועית על עניני אגדה. והיום על היחס בין הלכה ואגדה על ביאליק. מתוך מאמרו - הלכה ואגדה:

הלכה – פנים זועפות, לאגדה – פנים שוחקות. זו קפדנית, מחמרת, קשה כברזל – מדת הדין; וזו ותרנית, מקילה, רכה משמן – מדת הרחמים. זו גוזרת גזרה ואינה נותנתה לשעורים: הן שלה הן ולא שלה לאו; וזו יועצת עצה ומשערת כחו ודעתו של אדם: הן ולא ורפה בידה. זו – קלפה, גוף, מעשה; וזו – תוך, נשמה, כוונה. כאן אדיקות מאובנת, חובה, שעבוד; וכאן התחדשות תמידית, חרות, רשות. עד כאן – על הלכה ואגדה שבחיים; ועל שבספרות מוסיפים: כאן יבשת של פרזזה, סגנון מוצק וקבוע, לשון אפורה בת גון אחד – שלטון השכל; וכאן לחלוחית של שירה, סגנון שוטף וכן חלוף, לשון מנומרת בצבעים – שלטון הרגש.

האם אתם מסכימים לחלוקה? האמנם ההתחדשות והרגש נמצאים רק באגדה?
וממשיך ביאליק:

על חלופי כינויים אלה שבין הלכה לאגדה אפשר להוסיף עוד, עד אין שעור, ובכולם יהא מצד ידוע אבק אמת, אבל כלום יש לשמוע מזה – כסברת רבים – שההלכה והאגדה הן שתי צרות זו לזו, דבר והפוכו?

האומרים כך מחליפים מקרה בעצם וצורה בחומר, ולמה הם דומים? למי שמחליט על הקרח והמים בנהר, שהם שני חמרים שונים. ההלכה והאגדה אינן באמת אף הן אלא שתיים שהן אחת, שני פנים של בריה אחת. היחס שבין זו לזו הוא כיחס שבין המלה למחשבה ולהרגשה או כיחס שבין המעשה והצורה המוחשית ובין המלה. ההלכה היא גיבושה, תמציתה האחרונה והמוכרחת של האגדה; האגדה היא היתוכה של ההלכה. קול המונה של תביעת הלב בשטף מרוצתה לנקודת שאיפתה – זוהי האגדה; מקום החניה, ספוק התביעה לפי שעה והשתקתה – זוהי ההלכה.

- מה דעתכם? באיזה אופן מתקיימת הזיקה בין השתיים?

- מי קדמה למי?

את מי מעדיף ביאליק? מהי בעיניו יהדות ללא אגדה? האם יעדיף אותה על יהדות ללא הלכה? מי חשובה יותר בעיניו? תוכלו לקרוא את המאמר המלא בחיפוש פשוט בגוגל (יש עותק אחד בקלסר).

דף מספר 1: זכויות פועלים

תחילת הפרק (משנה) - עד פג עמ' ב "אמר ר' זירא"

שבוע טוב

היום נתחיל בלימוד פרק שביעי. השבוע הראשון יוקדש לסוגיית זכויות פועלים. ההתמקדות הן בשני נושאים:
 א. **'מנהג המדינה'**. מה מעמדו של הנהוג המקובל, והאם אפשר לשכור פועלים בשונה מהנהוג המקובל. כחלק מזה, תציג הגמרא חלק מזכויות המעסיק והמועסק הנהוגות.
 ב. **'יכולת חזרה'**. האם הפועלים יכולים לחזור בהם באמצע יום העבודה מהסיכום אותו. בלימוד המשנה והגמרא חישובי- מהם הדברים הרלוונטיים להסכמי עובד-מעביד היום, ואיך מתרגמים את הדברים למערכת יחסים מודרנית בין עובד ומעביד.

א. מנהג המדינה.

הגמרא מציגה את מנהג המדינה כבסיס לכל מערכת יחסים בין עובד ומעביד.
 || עיינו בתוספות (ד"ה השוכר את הפועלים) האם דברי התוספות הם פשוט דברי התלמוד? מה הסברות לומר כתוספות, ומה הספרה לומר ההפך?
 על מושג זה ראו:

|| משנה, מסכת פסחים פרק ד' משנה א:

מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות, עושין. מקום שנהגו שלא לעשות, אין עושין. ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין, או ממקום שאין עושין למקום שעושין, נותנין עליו חמרי מקום שיצא משם וחמרי מקום שהלך לשם. ואל ישנה אדם, מפני המחלק
 || ראו גם אצל באריכות במאמרו של צבי המאירי - 'מנהג המדינה'.

חישוב!

= האם התקנות במשנה באות להגן על המעסיק או על המועסק.
 = האם אין 'זכויות יסוד' אשר עליהם אי אפשר להתנות?
 = האם המנהג הוא רק בדין האזרחי או שיש לו תוקף גם בדין פלילי? (האם חלוקה זו קיימת אצל חז"ל?). שאלה זו תלווה אותנו בדיונים בסוף הפרק.

ב. יכולת חזרה

מקור הדין של יכולת חזרה של פועל הוא בדברי הגמרא בבבא מציעא דף י' עמ' א':
 והאמר רב פועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום אמר ליה כל כמה דלא הדר ביה כי בעל הבית הוא כי הדר ביה טעמא אחרינא הוא דכתיב כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם ולא עבדים לעבדים
 דין זה קשור גם לדברי המשנה בפרק ו' משניות א' - ב'.
 דין זה מסוכם בדברי הטור, חושן משפט סימן שלג- הלכות שכירת פועלים: (האות הגדולה לדברי השלחן ערוך, והקטנה לרמ"א).

א. השוכר את הפועלים והטעו את בעל הבית, או בעל הבית הטעה אותם, אין להם זה על זה אלא תרעומת. הגה: ויש אומרים דאם משך בע"ה כלי אומנות שעושה בהם מלאכה, אין הבעל הבית יכול לחזור בו, ולא הפועל אם הוא קבלן (טור בשם ר"ת); אבל אם הוא שכיר יום, יכול לחזור כמו שנתבאר (תוס' והרא"ש ריש פרק הזהב מיהו יכול לעכב כלי אומנתו ולשכור

אחרים (מרדכי פרק האומנין ונ"י בשם תלמידי רשב"א והמגיד פרק ט. ט.) בד"א, בשלא הלכו. אבל הלכו החמרים ולא מצאו תבואה; פועלים ומצאו שדה כשהיא לחה; או ששכרם להשקות השדה ומצאוהו שנתמלא מים אם ביקר בעל הבית מלאכתו מבערב ומצאה שצריכה פועלים, אין לפועלים כלום, ומה בידו לעשות; ואם לא ביקר נותן להם שכרן כפועל פ"י ששמין מי שהשכיר עצמו למלאכה זו וכן חמר שהשכיר חמור להביא משאוי כמה היה רוצה לפחות משכרו ולישב בטל ולבא ריקן(בטל), שאינו דומה הבא טעון לבא ריקן, ועושה מלאכה לבטל

ב. בד"א שאין להם עליו אלא תרעומת בשלא הלכו, דוקא בשלא היו יכולים להשכיר עצמם אמש כששכרם בעל הבית זה אבל אם היו נשכרים אמש, ועכשיו אינם נשכרים כלל הרי זה כדבר האבוד להם, ונותן להם שכרם כפועל בטלואם נשכרים בפחות משלם הפחת ואם הלכו) י"ז ודוקא שהלכו עצמם, אבל לא שלוחם) (המגיד פ"ט בשמם), אף על פי שלא היו מוצאים להשכיר עצמם אמש, י"ב נותן להם שכרם כפועל בטל; והוא שעכשיו אינם נשכרים כלל. אבל אם מוצאים מי ששכירם בשכירותו אין להם אלא תרעומת. ויש אומרים דאפילו לא מצא רק מלאכה כבדה מזו, רק שרוצים להוסיף בשכרן, צריכין להשכיר עצמן במקום אחר (מרדכי פרק האומנין) ויש חולקין (בית יוסף בשם תלמידי רשב"א). ואם אינם מוצאים להיות נשכרים אלא בפחות משלם להם הפחת וכל אלו הדינים כשלא ביקר בעל הבית מלאכתו מבערב, שהוא בפשיעתו; אבל אם לא היתה פשיעת בעל הבית בדבר כלל, הרי זה אנוס, ונפטר כמו שנתבאר. הגה ועיין לקמן סימן של"ד סעיף ב'. מלמד שהשכיר עצמו לשתי שנים והתחיל שנה ראשונה, מקרי התחלה גם לשנה שניה; וה"ה כל פועל (הגהות מרדכי פרק האומנין

ג. התחיל הפועל במלאכה וחזר בו בחצי היום חוזר ואפילו קבל כבר דמי שכירותו ואין בידו לשלם לבעל הבית, יכול לחזור בו והמעות חוב עליו, שנאמר: כי לי בני ישראל עבדים (ויקרא כה, נה), ולא עבדים לעבדים. הגה ומהאי טעמא אסור לפועל, אפילו מלמד או סופר, להשכיר עצמו להיות בבית בעל הבית בקבע שלשה שנים (הגהות מרדכי פרק האומנין

ד. כיצד דין הפועל שחזר בו אחר שהתחיל, שמין לו מה שעשה, ונוטלין הוקרה המלאכה. או הזלה; ודוקא שחזר סתם, אבל אם חזר מכח יוקר, אין שומעין לו) (טור). ואם קבלן הוא, שמין לו את שעתיד לעשות) ע"ל סי' קע"ו ס"ג בין שהוזלה בעת ששכרו בין שלא הוזלה, בין שהוזלה המלאכה אחר כך בין שלא הוזלה, שמין לו מה שעתיד לעשות. כיצד, קבל ממנו קמה לקצור בשתי סלעים) או שקבל על עצמו לעשות כך וכך חבית של יין) קצר חציה והניח חציה; בגד לארוג בשתי סלעים, ארג חציו והניח חציו; שמין לו מה שעתיד לעשות, אם היה שוה ו' דינרים נותן לו שקל או יגמרו את מלאכתן ואם היה הנשאר יפה שני דינרים, אינו נותן אלא סלע, שהרי לא עשו אלא חצי מלאכה. הגה: ובע"ה החוזר בו דינו כקבלן, שידו על התחונה (טור)

ה. בד"א, בדבר שאינו אבוד ד. אבל בדבר האבוד, כגון פשתן להעלות מהמשרה, או ששכר חמור להביא חלילין למת או לכלה וכיוצא בהם, אחד פועל ואחד קבלן, אינו יכול לחזור בו משרתת או עבד של בעל הבית, מקרי דבר האבוד, דבע"ה לא יכול לעשות מלאכה בעצמו, וע"ז זה נאבד שלו; אא"כ נאנס, כגון שחלה הוא או אשתו ובניו) (ח"ה סי' שכ"ט) או ששמע שמת לו מת) ל' הטור ומיהו אינו צריך לשלם להם כל שכרם, רק מה שעשו, וידם על העליונה (טור שם והרא"ש ורש"י ושאר פוסקים ע' ס"ק כ"ה). ואם חזר בעל הבית וקבלן לאחר שעבר האונס, סתם, וחזרו ועשו אחר כך מלאכתו, צריך לשלם להן כל מלאכתן ואינו מנכה להן כלום (טור בשם אביו הרא"ש והוא בפסקיו). אבל בלאו הכי, מנכה לו כל ימי חליו או אנוס, אעפ"י שלא חזר בו הפועל (תוס' ורשב"ץ ותשובת מיימוני ס"ס קנין סי' ל"א וה"ה למלמד שחלה שמנכין לו דמי חליו. ומיהו אם כבר קבל הפועל או המלמד שכרו, י"א דאינו צריך להחזיר (שם בתשו' מיימוני ובמרדכי עיין בס"ק כ"ה ומלמד החוזר בו, מקרי דבר האבוד וכן סופר המקבל לכתוב ספר אחד וחוזר בו, מקרי דבר האבוד (תשובת מיימוני הנ"ל ומרדכי פ' האומנין מלמדיו, דין כשאר פועלים שצריכין לעשות כמנהג להשכים או להעריב, כמו שנתבאר סימן של"א, ואסור לעשות מלאכתו עם הלמוד או לנער בלילה יותר מדאי, או להרבות במאכל וכל המשנה ידו על התחונה ומעברין ליה (מרדכי פ' האומנין בשם הירושלמי והגהות מיימוני סוף הלכות שכירות שכר עצמו לזמן יש לו דין פועל; אבל אם שכר עצמו ללמוד ספר או חצי ספר, יש לו דין קבלן (הגהות מיימוני פ"ט). וע"ל סימן

של"ד ושל"ה מדיני מלמד. ואם לא נאנס וחזר בו, אם היה מוצא פועלים אחרים לשכור כששכר את אלו, ועכשיו אינו מוצא שוכר עליהם או מטען. הגה: ואם מצא פועלים אחרים (לשכור), והטעה את אלו, צריך ליתן להם כפי מה שפסק להן באחרונה (טור ס"ג בשם הרא"ש. (כיצד מטען, אומר להם: סלע קצצתי לכם בואו וטלו שתיים, עד שיגמרו מלאכתן, ולא יתן להם אלא מה שפסק תחלה; ואפילו נתן להם השתיים, מחזיר מהם התוספת. הגה: פועל שעשה בחנם עם בעל הבית, יכול לחזור אפילו בדבר האבוד.

ג. חובות וזכויות של פועלים:

|| על זכות פועלים לשביתה- ראה במאמר בקלסר.

על מקרה של העסקה פוגענית- ראה תשובתו של ה'חוות יאיר' סימן קו

רבי יאיר חיים בן משה שמשון בכרך נולד בשנת ה"א שצ"ח (1638) בלייפניק, מורביה, ונפטר בשנת ה"א תס"ב (1702). הוא למד בישיבות שונות בגרמניה, וכהן במשרות רבנות רבות, אך נחל אכזבות מרות ואף חייו האישיים היו מלאי צער ותוגה. בספר תשובותיו, חוות יאיר, נראית גדלותו בתורה, השכלתו הכללית הרחבה ובקיאותו בחכמת הקבלה.

ע"ד שאלתי זאת בדבר אשת פלוני הידועה לרום מל"ת בשמה ובמעשיה דיה רגזנית / רגזנית / קפדנית ועצרנית ולסיבה זו לא היה דעת אדם סובלתה והיתה בלי משרתת כמה שנים ובתחלת חורף הזה נלאיתה נשוא עול טיפול הבית שכרה בתולה משרתת.

ולסיבת הכבדת עול חוץ למנהג לפי דברי המשרתת בצירוף סגירת הלחם במגדל תמיד נתקוטטו יחד הגבירה והשפחה

ותברח מפניה כמשלש חדשים ויצאה והלכה לאיש ב"ב אחר לשרת אצלו בעד מזונה חנם. ובעלת הבית תפסה בגדי שבת של המשרתת ושכרה לג' חדשים הנשארים שפחה אחרת בשכר מרובה יותר ממה שפסקה על הראשונה ילמדני רבינו אם הדין עם הגבירה כדון שוכר עליהם דגבי פועל. גם מה שמקפדת על שבירת או אבדון כלי בביתה כל דהו ותנכה לשפחה משכרה מה שאין מנהג נשים יורנו מל"ת אם ע"פ הדין כך הוא.

תשובה

... והנה בדבר יציאת השפחה בטענת הכבדת עול. מסתמא לא נסתפקת דנחזי אנן אם מנהג בני העיר בשפחותיהם להטיל עליהם עול ההוא. ואם קצתם מטילי על שפחותיהם כזאת וקצתם לא אם ידוע איך ינהגו הרוב ניזל בתרייהו ואין זה בכלל שאין הולכים בממון אחר הרוב. ואם אי אפשר לברר זה נ"ל דאע"פ דבכל ספק ק"ל יד הפועל על התחתונה מ"מ במלאכה אם תתחייב לעשות אחר דק"ל דפועל יכול לחזור בו כמבואר שם ס"ג ממ"ש כי לי בני ישראל עבדים ורש"י פי' בחומש על פסוק זה שטרי קודם לכן במלאכה גופי שטרו ית' קודם ולא יטיל בה"ב עלי' עול שאינו נהוג בבירור.

וכן בסגירת דלתי שידה תיבה שבו הלחם. אם מפורסמת האשה בזה והמשרתת מבנות העיר סברה וקבלה ואם לאו ג"כ אזלינן בתר מנהג נשים שהם ביכולת לערכה. ואם הוא נגד המנהג לא תוכל עשוהו אע"פ שתעשה כן לבניה. אם בניה סובלים שפחתה אינה מחויבת לסבול גם בניה לא בזיזא מלשאלו בכל פעם מש"כ שפחתה

ומה שבא בסוף דבריך בענין קפידת האשה על שבירת אבדון כל כלי. ע"פ הדין עמה כי דין השפחה כשומר שכר לחייב בגניבה ושבירת כלי ע"י תקלה אם לא שנשבר מחמת מלאכה או שנדע מי מבני בית שברו ובכה"ג: רק ע"צ המנהג רוב נשים אינם מקפידו' על דבר קטן וק"ל אין הולכים בממון אחר הרוב אם יש כמה נשים המקפידו' מש"כ אם לא נמצאו מקפידו' רק אחת ושתיים מעיר נראה דבטלה דעתן אצל כל אדם ולא נקרא מיעוט רק מיעוטא דמיעוטא הם ציקנין מאנשי ורדינא ובכמה דוכתי מפלגינן בין מיעוטא למיעוטא דמיעוטא ע' ר"פ האשה בתרא...

נגיד משהו על אגדה

פרק השוכר את הפועלים אותו נלמד במהלך הסמסטר, מורכב ברובו מדברי אגדה למרות שהנושא שלו, זכויות פועלים הוא משפטי. חשבנו לנצל את ההזדמנות וליחד בדפי ההנחיה פינה שבועית על עניני אגדה. והיום על היחס בין הלכה ואגדה על ביאליק. מתוך מאמרו - הלכה ואגדה:

הלכה – פנים זועפות, לאגדה – פנים שוחקות. זו קפדנית, מחמרת, קשה כברזל – מדת הדין; וזו ותרנית, מקילה, רכה משמן – מדת הרחמים. זו גוזרת גזרה ואינה נותנתה לשעורים: הן שלה הן ולא שלה לאו; וזו יועצת עצה ומשערת כחו ודעתו של אדם: הן ולא ורפה בידה. זו – קלפה, גוף, מעשה; וזו – תוך, נשמה, כוונה. כאן אדיקות מאובנת, חובה, שעבוד; וכאן התחדשות תמידית, חרות, רשות. עד כאן – על הלכה ואגדה שבחיים; ועל שבספרות מוסיפים: כאן יבשת של פרוזה, סגנון מוצק וקבוע, לשון אפורה בת גון אחד – שלטון השכל; וכאן לחלוחית של שירה, סגנון שוטף וכן חלוף, לשון מנומרת בצבעים – שלטון הרגש.

האם אתם מסכימים לחלוקה? האמנם ההתחדשות והרגש נמצאים רק באגדה?
וממשיך ביאליק:

על חלופי כינויים אלה שבין הלכה לאגדה אפשר להוסיף עוד, עד אין שעור, ובכולם יהא מצד ידוע אבק אמת, אבל כלום יש לשמוע מזה - כסברת רבים - שההלכה והאגדה הן שתי צרות זו לזו, דבר והפוכו?

האומרים כך מחליפים מקרה בעצם וצורה בחומר, ולמה הם דומים? למי שמחליט על הקרח והמים בנהר, שהם שני חמרים שונים. ההלכה והאגדה אינן באמת אף הן אלא שתיים שהן אחת, שני פנים של בריה אחת. היחס שבין זו לזו הוא כיחס שבין המלה למחשבה ולהרגשה או כיחס שבין המעשה והצורה המוחשית ובין המלה. ההלכה היא גיבושה, תמציתה האחרונה והמוכרחת של האגדה; האגדה היא היתוכה של ההלכה. קול המונה של תביעת הלב בשטף מרוצתה לנקודת שאיפתה - זוהי האגדה; מקום החניה, ספוק התביעה לפי שעה והשתקתה – זוהי ההלכה.

- מה דעתכם? באיזה אופן מתקיימת הזיקה בין השתיים?

- מי קדמה למי?

את מי מעדיף ביאליק? מהי בעיניו יהדות ללא אגדה? האם יעדיף אותה על יהדות ללא הלכה? מי חשובה יותר בעיניו? תוכלו לקרוא את המאמר המלא בחיפוש פשוט בגוגל (יש עותק אחד בקלסר).